

CAN İLE BEDEN ARASINDA:

İNSAN
(ÂDEM-İ MÂNA)

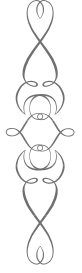
BU BÖLÜMDE:

- Can ulu bir kimsedür
- Âkil, ârif veya insan-ı kâmil
- İnsanların hayırlısı
- Yere düşmekle cevher
- Âsafın mikdârını bilmez Süleymân olmayan

(Ayrıca bakınız: Kendini bilmek)

"Allah bes baki heves."

Can ulu bir kimsedür

482. Bu âdem dedikleri
El, ayakla baş değil
Âdem mânâya derler
Sûret ile kaş değil
Kaygusuz Abdal

Gönül gözü kör olanlar dışında buna kim itiraz edebilir ki! Bu dünyada etle kemikten olarak dolaşmakta olan ve ondan ibaret zannettiğimiz âdem dünyada üstünde taşımakta olduğu etten ve kemikten kürkünü burada bırakarak çekip gidecektir. Hakikat böyleyken nasıl olur da bir insanı deriden, saç, sakaldan ibaret biliriz! Yoksa hepimiz, gerçekte insanı üstüne geçirilen etten, kemikten kürkten ibaret zannederek Nasreddin Hoca'nın "Ye kürküm ye" felsefesine göre mi yaşıyoruz!?

483. Can ulu bir kimsedür
Beden onun aletidür
Yûnus Emre

Bu kısa, basit ve sade mısraları okuyup dehşete kapılmamak mümkün mü! Biz, dünya düzenimizde "can"- "beden" dengesini nasıl kurup, koruyoruz? İnsanoğlunun çabasının ne kadarı "can", ne kadarı "beden" için? En önemlisi de, yaratılıştta "beden" "can"ın aleti, bineği. Yani "can" "beden" in efendisi. Biz "bedeni" mi "can" için, yoksa "can" ı mı "beden" için yaşıyoruz?

484. Çünkü sen “Zât”ı gösteren nümunesin
Sen “sıfat”ları da gösteren bir ayinesin
Ahmed-i Hânî

(Ey insan! Farkında ol ki, sen bütün varlıklar arasında) Allah’ın “Zat”ını gösteren numune bir varlıksın! Sen Allah’ın sıfatlarının kendisinde seyredilebildiği bir aynasın! (Böylece, bütün varlıklar arasında Yaratıcısından alametler taşıyan örnek olarak yaratılmış ve O’nun sıfatlarını da gösteren tek varlıksın)³⁴

İnsanlar sayısız değerleri yüzünden birbirleriyle kavgaya tutuşmuş olabilirler. Vatan, bayrak, toprak, dil, millet, ulus, devlet, gelenek, görenek, sayın sayabildiğiniz kadar... Bunların hepsinin “yaratılış gerçeği,” hele “insanın yaratılış gerçeği” karşısında ne değeri kalır? Çünkü bütün bunların çekirdeğinde yer alan insan değil mi? Kavimlerin “insan tasavvuru” birbirinin aynıysa geriye ayrılık konusu olacak ne kalır? İnsan tasavvuru birbirinin aynı olan kavimler o tasavvurdan yeni değerler ve bir hayat tarzı çıkaramıyorlarsa aralarında kavga ve çekişme başlar.

485. Ete kemiğe büründüm
Yûnus diye göründüm
Yûnus Emre

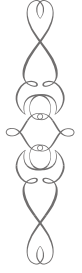
Gayb âleminde yaratıldım. Kemikle bina edildim, etle giydirildim, dünya için görünür kılındım. “Yunus” diye isimlendirildim, bilinir kılındım. Et ile kemik, saçla sakal, bunlar ben değilim. İsimle cisim bana açılan kapılar, kimileyin de varlığıma örtülen perdelerdir. Ben, benden içerdeyim.

486. Fikr eyle mebdein neredendir nedir me’âd
Hem geldiğinden iş bu makama nedir murâd
Ahmedî

(Ey insan!) Bir düşün bakalım, nereden gelip, nereye (ve niye) gidiyorsun; hem, bu dünyaya (derecelerin en yükseği

34 Beytin aslı Kürtçedir: *Lewra tu numûnedarê Zati/ Ayineê sûretê sıfat î*

olan) insan rütbesinde gelmenin muradı (maksadı) ne olabilir acaba?

*487. Fark etmeyen insan ne demek olduğun eyvâh
Hayvan gelecektir yine hayvan gidecektir
Kânî*

Eyvah! İnsanın ne olduğunu bilmeyenler, (bu dünyaya) hayvan gibi gelip, yine hayvan gibi gideceklerdir.

Kırıcı, tırmalayıcı, rahatsız edici bir beyit ama şair, nasıl olur da bu kadar ileri gidebiliyor!? Çünkü bulunduğu yer hayatın, var olmanın ta kendisi, orta yeri, özü! Ama kaygısız değil, “eyvah!” diyor şair. Dünya hayatını kendini idrak etmeden yaşayanlar için mi, yoksa sermayelerini bitirip, hesabın görüleceği günün zorluğu için mi? Eyvah! Eyvah ki ne eyvah! O gün gelip çatmadan ne yapmalı? Ne yapmalı da uyanmalı uykudan!? Saçını başını yolup feryat mı etmeli! İmdat deyip yardım mı istemeli!? “Durun kalabalıklar!” deyip, kollarını açıp yolları mı kesmeli!? Bir köşeye çekilip, âlemden saklanıp düşünmeli, düşünmeli, düşünmeli ve ağlamalı mı!?

İnsan olduğunu idrak edememek felaketlerin en büyüğü değil mi? Dünya hayatı bu yüzden zindan olmuyor mu insana? Bugün dünyada önümüze düşenler, dünya hayatı sona erdiğinde, “O gün” “O hesabı” öderler mi acaba? Ve hesap gününe kalır mı böyle bir ders! “O GÜN” çok geç olacak çünkü! Derse değil, imtihana girilecek gündür “O gün!” Bugünden öğrenmeli insan olmayı, her şeyi ve “O gün”ün hesabını, heapta nelerin olduğunu ve ne olacağını... Yaratılmışlar arasında yolunu şaşırması insan ne? İnsan elinde oyuncak haline gelmiş insan kim?

*488. Hikmet-i sun'unu her zerrede kılmış tafsil
O tefasili de insanda buyurmuş icmal
Muallim Nâcî*

(Yaratan), hikmet ve kudretini her zerreye kadar hayata geçirmiş; (sonra) bütün o ayrıntıların insanda toplanmasını buyurmuş.

Ayet: "Sizin yaratılışınızda da, O'nun (çeşitlendirip) yeryüzüne yaydığı canlıların yaratılışında da kesin olarak inananlar için nice âyetler vardır"... (Casiye Sûresi: 4)

İnsanı doğru ve iyi bir şekilde yönetmek istiyorsak yaratılışı, eşyayı ve insanı doğru ve iyi anlamak ve Sünnetullah üzerinde çokça düşünmek gerekir.

489. *Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen
Merdüm-î dâde-i ekvân olan âdemsin sen
Şeyh Galib*

Kendine (dikkatle ve) hoşça bak, âlemin özüsün sen; bütün yaratılmışların gözbebeği olan insansın sen. (Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)

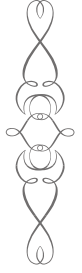
490. *İnsanın bu güzel yaratılışında apaçık bir sübhanî sır var
Delillerin ve ayetlerin en parlağıdır şüphesiz bu güzel yüz
Mela Ahmedê Cezîrî*

İlahi bir sır, bir hikmet var bu güzel yaratılışlı insanda; Allah'ın varlığına delil veya ayet arayan, şu güzel yüzlü insana baksın yeter. Aslı Kürtçe olan bu güzel beytin Kürtçesi aşağıda yazılmıştır.³⁵

Allah'ın sırrı var insanın böyle güzel yaratılışında. Bu bölümde; "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen" beytiyle Şeyh Galib, insanın diğer yaratılmışlara üstünlüğünü anlatmak için "zübde-i âlem"sin diyor. Cizîrî ise "delillerin ve ayetlerin en parlağı" sıfatını yakıştırıyor insana. Her iki büyük şair, farklı nokta-i nazardan baksalar da maksatları aynı: Hâlik'in, "en güzel biçimde yarattık" dediği insanın güzelliğini tasdik edenlere katılmak, onu övmek ve insan üzerinden yaratanın İlahlağını kabul ve adını bir kere daha zikretmektir.

35 Beytin Kürtçesi: Ji vî teqvimê insanî nezer de sîrrê subhanî/ Fehaze'l-wechu min ecla berahînin we ayatî.

491. *Sanırım masraf u îrâdı gelir heb başa baş
Oldı serrâ-yı vücûda göre garrâ-yı adem
Akif Paşa*

Öyle sanıyorum gideri gelirine başa baş gelir; vücudunun genişliğine ademin darlığının uygun gelmesi gibi.

"Burada vücut bünyeye, 'adem onu saran elbiseye benzetilmektedir. . Elbise vücudun genişliğine göre biçilmiştir. ...Bütün beyte hâkim olan fikir; vücudun, varlığın 'ademle, yoklukla kuşatılmış olmasıdır." (Aytaş; Yeni Türk Edebiyatına Giriş, 35-36.)

492. *Sende bir hayvan, bir şeytan, bir de Rahman sıfatı var
Hangisinden sayılırsan hesap günü ona katılırsın
Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî*

Gelin bütün edebimizi takınıp bu beyit üzerinde sadece ve sadece düşünmekle yetinelim!... Çünkü beyit bizi söz söyleme değil, "ne olma" ve "ne olmama" üzerine seçim yapmaya davet ediyor.

493. *Vücûd bir bina durur
Sırr-ı hikmet içinde
Yûnus Emre*

(İnsan) vücudu bir binadır; esas sır, hikmet (insan) onun içindedir.

Vücut insanın kendisi değil, içine insan konulması için dikilmiş bir elbise, bir bina veya binektir. Onu insan zannetme, insan onun içindedir ki, başlı başına bir hikmettir. Ey kişi, binayı besledin, doyurdun. Onu imar ettin, boyadın, parlattın, cilaladın! Eyvah! Sen ne yaptın! Binanın içindeki insanı unuttun mu, aç mı bıraktın yoksa! Sen, binanın insan için olduğunu hiç aklına getirmedin! Eyvah ey insan, sen dersini hangi kitaptan okudun da bu kadar yanıldın!?

494. *Yazık bu çalak ve arif ruha ki esir düşmüştür toprakla balçığa
Parlarsa yeniden eğer soyutlanıp kurtulur bu pâk ve lâtif ruh
Mela Ahmedê Cezîrî*

Tasavvufun derin sularından inci getirmiş pazara Mela; ruhun, yani insanın kendi bedenine esir düşmüşlüğünden haberler naklediyor. Kendi bedenine, toprağa, balçığa ve dünyaya esir düşmek. Pâk ve lâtif olan kesrete, maddeye; ebedi yaşayacak olan da fâni ve gelip geçici olana esir düşmüş. Yazık, çok yazık! Hâlbuki maddeye, toprağa, balçıktan yapılmış olana belli bir yere kadar izin var, ondan ötesi yasak! Madenin, nefsin saltanatı, onlara esir düşenlerde ve bu dünyada görülür. Işık ile nur nasıl maddeye hapsedilebilir, yazık değil mi? Aslı Kürtçe olan bu beyitteki şerbeti kaynağından içmek isteyenler lütfen dipnota baksınlar.³⁶

Bütün bunlara da insanın cüzi nefsi veya birleşip birleşip, yukarıya doğru büyüyen, kabile, aşiret, kavmiyet ve nihayet en üstte dünya insanların bir araya geldiği bir çeşit “dünya nefsi!” kumanda ve komuta ediyor. Gelin bütün cesaretimizi toplayalım, bütün ezberlerimizi bozalım ve sual-i mukkaderi soralım: Peki, hangi esaretten kurtarmalı insanı? Balçıktan, maddeden, nefsinden mi yahut kabile asabiyeti, sınıf esareti, “ulusal nefsi”ten mi, yoksa her ikisinden mi? Önceliklerde anlayamazsak bile, asırların hocası, en azından bize şunu öğretiyor: İnsanı günahının elinden kurtarmadan, onu suçtan arındıramaz, düşmanından da kurtaramayız! Kavimleri fesada boğan, milleti millete düşman eden, birleştirilmiş ve kutsallaştırılmış günahları değil midir?

Âkil, ârif veya insan-ı kâmil

495. *Âkil, edepsizden edep öğrenir*
Atâî

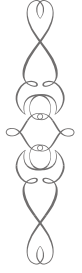
Âkil (insan), (her işte hikmet aramasını bilir), edepsizin yaptıklarına bakar ve tersini yapması gerektiğini öğrenir.

496. *Âkil düşer mi düşdüğü zindana bir daha*
Hersekli Arif Hikmet

36 Beytin Kürtçe aslı: *Heyf di keyda xak û gil bit 'arifê çalakirûh/ Dê mucerred bit ku pertew dit ji nû ew pakirûh*

Akıllı insan, düştüğü hataya bir daha düşmez.

Hersekli Arif Hikmet'in bu mısranın, "Bir insanın bir defa düştüğü kuyuya bir daha düşmemesi" gibi yaygın olarak bilinen bir söz gibi sınırlı kalmaması gerekir. Mısranın bundan çok daha geniş bir manası vardır. Şair, insanın "düştüğü hata" diyor. Yani düşüncesinde, konuşmasında, kararlarında, verdiği hükümlerde, hâsılı bütün iş ve amellerinde... Demek istiyor ki şair, hadi ilk işinde yanıldın, hataya düştün, bari sonraki işinde veya kararında aynı hataya düşme.. Onun için de her söylediğin ve fiilinden sonra düşün, değerlendirme yap, sonraki adımını ona göre at. Hadis-i Şerif: "**Mü'min bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz.**" Efendimiz aleyhisselâm, bu hadîs-i şerîfi, Müslümanlara karşı savaşıp esir düşen, serbest bırakılan ve tekrar savaşarak esir düşen ve af dileyen Câhiliye devri şâirlerinden Ebû Azze'ye söylemiştir.

497. *Âlemde ki kâmil çeke gam zevk ede câhil*
Rûhi-i Bağdâdî

Kâmil insan dert ve sıkıntı çeksün, cahil de zevk etsün, sefa sürsün! Dünya dediğimiz de bu değil mi zaten!

498. *Arifleri mesemmet eder ehl-i iptizal*
Âli

Arif insanları, ufak tefek kusurları dilden dile düşürür.

499. *Bedbaht ona derler ki elinde cühelânın*
Kahrolmak için kesb-i kemâl-i hüner eyler
Lâedri

Bedbaht insan, cahiller arasında kalıp kahrolmak üzere derin ilimler tahsil edendir. Veya bedbaht ona derler ki, cahiller arasında kaldığı halde ilim tahsil etmeye devam eder.

500. *Bî-zaban da olsa bellidir kâmil*
Kendinden gayriyi beğenmez câhil
Levni

Kâmil insan dilsiz bile olsa bellidir, (o alçakgönüllüdür, herkesi kendinden üstün tutar); câhil de kendisinden başkasını beğenmez. (Cahilliğin alametlerinden biri kendinden başkasını beğenmemektir.)

Bir cümle ile kâmil, cahil tanımı: Kâmil kendisini başkasından aşağı görür, cahil kendinden başkasını beğenmez. İkisini birden bir cümle ile daha tarif edelim: Cahil her şeyi bilir, kâmil veya âlimin bildiği bir tek şey vardır, o da hiçbir şey bilmediğidir.

*501. Cahilin fahrı cem'-i mâl iledir
Ârifin izzeti kemâl iledir
Abdulkadir Hamidî*

Cahilin övünmesi (övünerek kendisine itibar araması) malî sayesinde; ârif olan da olgunluğu ile şeref ve itibar kazanır.

*502. Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz
Tâlib*

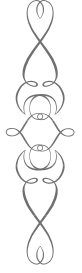
(Hayata) insafla bakmak kadar olgunlukta derece olamaz; kişinin kendi noksanını bilmesi gibi irfân olamaz.

“Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz.” İnsan-ı kâmil-den insana nasihat-ı kebir kabilinden bir vecize. Beyti, son-
dan alarak anlamaya çalışalım: Önce kendini bil, tanı, eksik-
lerini, hatalarını gör. Kendine merhametle, insafla baktığın
gibi, aynı gözle başkalarına bak, ona göre değerlendirme yap.
Kendini yargıladığın değerler ve ölçülerle başkalarını değer-
lendir, yargıla.

*503. Gerçi tam ü nâkısı kâmil bilir
Kâmil olan cümleyi kâmil bilir
Süleyman Çelebi*

Tam ve eksik olanı kâmil insan bilir, tanır; (buna rağmen) kâmil insan herkesi (kendi gibi) kâmil olarak bilir.

Çünkü kâmil insan, yaratılışa, eşyaya ve insana diğer insanlardan daha çok vakıftır, onun için tam nedir, nâkıs (eksik, yanlış) nedir diğerlerinden daha iyi bilir, anlar, ayırt eder. Ama bu beytin büyük sırrı ikinci mısradadır: **Kâmil olan cümleyi kâmil bilir.** Burada ince bir mâna aramak gerekir: Kâmil insan eksik ve yanlış olanı, cehaleti ve cahili gördüğü halde, herkesi kendisi gibi kâmil olarak bilmek, görmek ister. Yani bardağın boş tarafının farkındadır, ama o dolu tarafını görmeyi tercih eder. Bu görüşten, hayata bu gözle (pozitif olarak) bakmaktan hayat doğar, enerji doğar, rahmet iner.

*504. Hâlini herkes beyân eyler lisân-ı hâl ile
Sırr-ı insâniyyete gelmez şeref emvâl ile
Leskofçalı Gâlib*

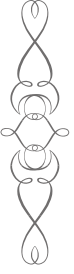
Herkes kişiliğini tutum ve davranışlarıyla ortaya koyar; mal-mülkle insan şeref kazanmaz.

Âmennâ! Çünkü yaratılmışların görebildiği en büyük paye, mertebe, insan olma rütbesidir. Sen kendine ve kendi cinsine bak, en büyük cevherin orda (insanda) olduğunu göreceksin. Seni, mal ile mülkün, makamın, rütben, altın ve gümüşün değil, hal ve hareketlerin yüceltir veya alçaltır. Şeref kazanmakta malının sana yardımı olmaz. Tevazu ile hareket et, merhametle yaklaş, anlamaya çalış, beklentini azalt, mal-mülkte, makam-mevkide kanaatkâr, dostluklarda cömert ol yeter.

Bir benzetme yapmak gerekirse: Zeytinyağına su katarak veya altını bakırla karıştırarak onun kıymetini artıramaz, ancak düşürürsün. Hatta bakır veya başka bir madde katılarak elde edilmiş altının avarı, katılan maddenin miktarına bağlı olarak “18 ayar,” “12 ayar” altın olarak düşer. Dünyada yaratılmışların en üstünü insan olduğuna göre, insan cevherine mal, makam, soy ve fizik görünüş gibi “katkı maddeleri” katarak onun değerini artıramaz, ancak düşürürsün!

*505. Kâmil odur her nefes âkıbet-endişe ola
Sonunu fikretmeyen sonra peşîmân olur
Nahifî*

Kâmil insan o'dur ki her nefesinde akıbetini düşünür; (bir işin, oluşun, oluşumun) sonunu düşünmeyen sonra pişman olur.

Büyükler sebebe bakma der, sonunu düşün. Her sözünü, sonunu düşünerek söyle, işini sonunu düşünerek yap, adımını dahi ona göre at. Çünkü söz ağızdan çıktıktan, iş olup bittikten sonra artık geri dönüşü yoktur, pişmanlık fayda vermez. Ama en önemlisi de hayatını sonunu düşünerek yaşa! İnsanda kemalât (kâmil, olgun, faziletli insan olmak) da budur. Dünya ve onun içindekiler, dünyanın efendisi olan biz insanlar ve tarafımızdan yapılan her şey fanidir, sonludur. Onların son bulunduğu yerde yeni bir başlangıç vardır. Şair diyor ki, kendi "sonunu düşünmeyen pişman olur," işte "kâmil insan, sonunu baştan görendir." Yani öyle bir insan ki, kendisine pişman olmayacağı bir son ve onun ardından mutlu olacağı yeni bir hayat hazırlar.

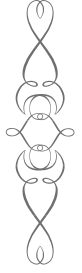
*506. Kâmil hatâ eder ki anı câhil eylemez
Şeyh Galib*

Teraziyi yüklerken bütün müsbetleri kâmil insanın kefesine koyduk ama kâmil insandan bir menfi (olumsuz) şey gelince ağır basar, tek başına terazinin dengesini bozar. Kâmil insan tereyağı gibidir: Az bulunur, kıymetli ve derde devadır ama bozulunca zehri de fena...

Bir yanılır kâmil insan, bin yanılır... Çünkü onun hatasının daha çok kişiye yayılma, daha çok kişi tarafından kabul edilme veya daha geniş kesimleri etkilemek gibi bir tabiatı vardır. O da bunun farkındadır, onun için ölçü ile konuşur, temkinle davranır, korku ile hüküm verir... Hâkimler, kanun adamları ve devlet adamlarının hatalarını da bu sınıf hatalardan saymak gerekir... Bir garibanın hatası kendine ama bir kanun veya yönetmelikteki hata veya devlet yönetiminde verilen karardaki bir yanlış öyle mi!

*507. Kâmildir o insan ki yaşar hâtıralarla;
Bir başka kerem beklemez artık gelecekten
Yahya Kemal Beyath*

Yaşın kemale ermesiyle, beden de kemale erip zevala doğru yol almaya başlar. Ruhun ve nefsin de bunlara uyması gerekir. Hırsın azalması, belki yok olması, alma, kazanma ve biriktirme devrinin sona ermesi, aslına bakılırsa insan hayatının her döneminde yaşanması gereken verme, başkalarına kazandırma ve çevresini aydınlatma döneminin hayata hâkim olması gerekir. Düşünce hayatımız bu döneme “hazan mevsimi”, yani hayatın sonbaharı der... İşte bu dönem, son olduğu kadar, insanın kazandıklarından en olgun meyvelerini verebileceği bir dönemdir.

*508. Meşhûrdur ki fisk ile olmaz cihân harâb
Eyler onu müdâhene-i âlimân harâb
Keçecizâde İzzet Molla*

Dünya bu kadar kötülükle, fesatla bozulmaz; onu bilgin kimselerin dalkavuklukları bozar.

Âlimlerin dalkavukluğu tekil bir hal değil, âlimlerin ilmi ve bağımsız düşünmeyi terk etmeleri, zenginlerden ve devletten medet ummaya başlamaları, devlet adamlarının âlimleri kendi etkileri altına almaları ve emanetin ehil olmayan insanlara devredilmesi gibi çoklu bir durumu, yani özel hayatı, sosyal hayatı ve devlet hayatını kapsar. Âlimlerin bozulmaya başlamasıyla hayatın bütün şubelerinde meydana gelecek bozulma ve çürümenin sonunda, nasıl bir yıkımın olacağını tahmin etmek zor değildir. Çünkü âlimlerin bozulması kaynağın veya bir işin kaynağından bozulması gibidir.

*509. Ne sâl iledir ne mâl iledir
Beyim ululuk kemâl iledir
Esad Muhlis Paşa*

Ne yaşla kazanılır yücelik, ne de malla; ululuk (ancak) kemâl ile elde edilir.

*510. Ölmez ol kim anıla adı anun iylik ile
Tâ kıyamet anılır ol kim kemâl üstündedir
Muhibbî*

Adı iyilik ile anılan kişi asla ölmez (kendi ölse bile adı onu yaşatır); kemâl (olgunluk) üzere yaşa(yıp ölenin) adı kıyame-
te kadar kalır, (kıyamet günü de anılır.)

511. *Savm ü salât ü haccile zâhid biter sanma işin*
İnsan-ı kâmil olmağa lâzım olan irfân imiş
Niyazi

512. *Tahsil-i kemâlat, kem âlât ile olmaz!*
Nâbî

Yanlış araçlar ve metotlarla olgunluk eğitimi olmaz. Câhil-
den eğitim alarak (ona uyularak, onun yaptıkları yapılarak) ol-
gunluğa erişilmez. Yanlış yoldan gidilerek iyi olan bulunamaz.

İnsanların hayırlısı

513. *Âdem olanın hayr olur âdemlere kasdı*
İnsanlığa insanda budur işte delâlet
Ziya Paşa

İnsan olan insanlara hayırlı olur; insan olmanın en büyük
delili budur işte.

"Sizin en hayırlınız insanlara hayırlı olandır."
(Hadis-i Şerif)

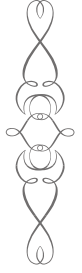
514. *Âdem ana derler ki garazdan ola sâlim*
Nefsinde dahi eyleye icrâ-yı adâlet
Ziya Paşa

İnsan ona derler ki, (sırtında sürekli düşmanlık yükü ile
yaşamak yerine), kin ve gareze sırt çevirerek rahat bir yolu
seçmiştir; (insan olan) kendi nefsinde bile adaleti gözetir.

Yere düşmekle cevher

515. *Kişizadelik hiç alınmaz satın,*
Asil azmaz diye söylerler bütün

*Bir mülevves yere düşse bir altın
Kıymetinden düşüp pul olur mu ya?
Gufrani*

*516. Hakir olduysa millet şanına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sakıt olmaz kadr ü kıymetten
Namık Kemal*

Nasıl ki, yere düşmüş olmakla mücevher değerinden bir şey kaybetmez; (aynı şekilde, herhangi bir sebepten) küçük düştüyse millet, şanından bir şey eksilir sanma. **“Yere düşmekle cevher sakıt olmaz kadr ü kıymetten.”** Namık Kemal’in dilimize kazandırdığı özdeyişlerden.

*517. Kazara bir sapan taşı bir altın kâseye deşse
Ne taşın kıymeti artar ne kıymetten düşer kâse
Lâedri*

Âsafın mikdârını bilmez Süleyman olmayan

*518. Âdetullah budur gökte ve yerde
Derler fertten ferde fark var bin perde
Mestî*

İnsandan insana bin derece fark vardır; (bir tesadüf eseri değil), gökte ve yerde Sünnetullah'ın (Allah'ın koyduğu kanun ve nizamın) gereğidir bu.

Bir kökten gelen insan, bin dala ayrılmaktadır. Sabitleri ile aynı olan, aynı kanunlara tabi olan insan, değişenleri ile bin farklılık göstermektedir. Bu farklılaşma da Allah'ın kanunlarının bir gereğidir.

*519. Altun ile mîzânda bir gelse dahi zeng
Sıkletde bir olmak ile kıymetde bir olmaz
Kemal Paşazade*

Sarı bakır, terazide altınla aynı ağırlıkta olmakla kıymet-
te de ona eşit olmaz; (çünkü) ağırlıkta aynı olmak, kıymette

denk olmak değildir. (Bu beyit hakkında; Ünlü Beyitler bölümünde, ilk mısraya göre alfabetik sırada, açıklama bulunmaktadır.)

520. *Âsafın mikdârını bilmez Süleymân olmayan
Bilmez insan kadrini âlemde insan olmayan
Ziya Paşa*

Süleyman Peygamber (gibi emelleri) olmayan, Âsaf'ın (Âsaf gibi bir vezirin) değerini bilemez; bu âlemde kendisi insan olmayan, insanın kadrini bilemez. Bir insanın insan kadrini bilmesi için önce kendisinin insan olması gerekir. Yetki sahibi birinin nitelikli insanın değerini bilip anlaması için de önce kendisinin nitelik sahibi olması gerekir. **Âsaf:** Süleyman Peygamberin veziri. Vezir.

521. *Bakma sen şunlara insan diye öyle görünseler de
Kendi ateşleri için odun olurlar onlar hakikatte
Mela Ahmedê Cezîrî*

(Beyit hakkında açıklama için “Hak ve Batıl” bölümünde, “Sureti Hak’tan Görünen” alt bölümüne bakınız.)

522. *Dehri arasan binde bir âdem bulamazsın
Âdem görünen harları âdem mi sanırsın
Zi a Paşay*

Bütün dünyayı dolaşsan bin kişi arasından bir tane insan bulamazsın; sen insan (kılığında) görünen eşekleri adam mı sanırsın?

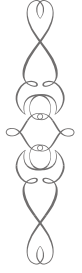
523. *Gâfil olma, herkesin gönlünde bir aslan yatar
Kânî*

İnsanın hallerinden gâfil olma, kimin ne olduğu, ne yapacağı belli olmaz.

Ama bu basit, basit olduğu kadar da derin mısrayı bu kadar kolay geçiştirerek kurtulabilir miyiz? Mısradan şunları da çıkaramaz mıyız: Güçlülere farklı, yoksullara, zayıf-

lara, kimsesizlere farklı muamele etme. Her insan özeldir. Fizik güzelleri ve çirkinleri farklı bilme: Her insan güzeldir. Kimisi, “el yapımı” veya “ev yapımı”, kimisi de fason, fabrikasyon üretimi değil, her insan özeldir ve onları yaratan Rab’leri tarafından özel olarak ve bir hesapla yaratılmıştır. Ey insanları farklı gören gafil adam: Yaradan’ın beğendiğini, beğenerek hayat verdiğini sen mi beğenmiyorsun! Burada, Ziya Paşa’nın, bu çalışmanın “Ünlü Beyitler” bölümünde, yukarıda yer alan dize kadar güzel bir beyti vardır, hatırlayalım: *En ummadığın keşfeder esrar-ı derurnun/ Sen herkesi kör âlemi sersem mi sanırsın.*

524. *Kadrüni seng-i musallâda bilüp ey Bâkî
Durup el bağlayalar karşuna yârân saf saf
Bâkî*

Ey Bâkî, dostların ancak musallâ taşında anlayıp değerini; karşında (tabutunun önünde) saf saf el bağlasınlar.

Kısaca; “Ey Bâkî, dostların senin değerini ancak musallâ taşında anlayabilecekler,” demek. Beyitle, dostlarının kadir-kıymet bilmemesine serzenişte bulunana Bâkî, kendisinin değerinin ancak öldükten sonra anlaşılacağını söylüyor. Özdeyiş haline gelen bu beyit, değerli insanların kıymetinin öldükten sonra değil, ölmeden önce de bilinmesinin gerektiğini anlatmak için söylenir.

525. *Merteben ayn-ı musemmâdadır esmâ sanma
Merçiin Halik-ı eşyâdadır eşyâ sanma
Şeyh Galib*

Mertebeni adlarda (eşyada) sanma; adların sahibindedir; dönüp dolaşıp varacağın yer, her şeyi yaratandır; eşyaya gideceğini zannetme.

526. *Sual: Ey veli, insan nasıl olmalı söyle!
Cevab: Son anda nasılsa öyle.
Necip Fazıl Kısakürek*

